

Ochrana vlastnictví – vyvlastnění – konfiskace – pozemková reforma

„Všechny dosavadní revoluce byly revolucemi na ochranu jednoho druhu vlastnictví proti jinému druhu vlastnictví.“

B. Engels, *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu* (1884)

Deklarace práv člověka a občana z 2. 8. 1789, také jako úvod ústavy z 3. 9. 1791 /17 čl./

čl. 1. Lidé se rodí a zůstávají svobodní a rovnoprávní. Společenské rozdíly mohou být založeny pouze na užitečnosti pro celek.

čl. 2. Cílem každého společenského zřízení je zachování přirozených a nepromlčitelných lidských práv. Tato práva jsou svoboda, vlastnictví, bezpečnost a odpor proti útlaku.

čl. 17. Vlastnictví je nedotknutelným a posvátným právem, nikdo ho nemůže být zbaven, ledaže by to zřejmě vyžadoval veřejný zájem v zákoně uvedený a pod podmínkou spravedlivého odškodnění předem.

Všeobecný občanský zákoník (ABGB) z roku 1811

§ 365. Vyžaduje-li toho obecné dobro, musí člen státu za přiměřené odškodné odstoupiti i úplné vlastnictví.

Státní základní zákon čis. 142/1867 ř. z., o všeobecných právech státních občanů /20 čl./

čl. 2. Před zákonem jsou si všichni státní občané rovni.

čl. 5. Majetek je nedotknutelný. Vyvlastnění proti vůli majitele může nastat jen v těch případech a takovým způsobem, jak je to stanoveno zákonem.

Ústavní listina ČSR z roku 1920: zák. čis. 121/1920 Sb. z. a n. /Hlava pátá „Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské“ §§ 106-127/

§ 109

(1) Soukromé vlastnictví lze omeziti jen zákonem.

(2) Vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.

Tzv. Ústava 9. května: úst. zák. čis. 150/1948 Sb. /Kapitola první „Práva a povinnosti občanů“ §§ 1-38/

Svoboda majetková

§ 9

(1) Soukromé vlastnictví lze omezit jen zákonem.

(2) Vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, není-li nebo nebude-li zákonem stanoveno, že se náhrada dávat nemá.

(3) Nikdo nesmí zneužívat vlastnického práva ke škodě celku.

Císařské nařízení čis. 156/1915 ř. z., o ručení za náhradu škody při zrádných činech, spáchaných za válečných dob /§§ 1-16/

Na základě § 14 státního základního zákona ze dne 21. prosince 1867, Z. Ř. č. 141, vidí Mi se naříditi takto:

Ručení za náhradu škody při zrádných činech, spáchaných za válečných dob

§ 1. Kdo jako vojenská osoba sběhne k nepříteli nebo kdo za válečných dob bezprávně použije zbraní proti Rakousko-uherskému mocnářství nebo proti některé mocnosti s ním spojené nebo vyzvídáním nebo jiným způsobem radou neb skutkem napomáhá nepřátelské válečné moci, má pro svůj zločinný čin nahraditi státu škodu.

Státu buď nahrazena netoliko každá škoda přímo nebo nepřímou zločinným jednáním způsobená, nýbrž budiž mu nad to jako zadostiučinění za porušení práva přiručena přiměřená náhrada dle volného uvážení soudu, když ocenil veškeré okolnosti.

Nárok na náhradu škody nepodléhá tříletému promlčení (§ 1489 ob. zák. obč.).

Zabavení

§ 2. Aby byl zabezpečen nárok státu na náhradu škody, lze naříditi zabavení movitého a nemovitého jmění obviněného, jež jest v Rakousku, je-li tu dle vyšetřených skutečností důvodné podezření některým z činů v § 1 uvedených. Před rozhodnutím budiž přítomný obviněný vyslechnut o důvodech podezření a důkazech, jež proti němu svědčí.

Pozemkové reformy v první polovině 20. století

„Pozemkovou reformou rozuměti jest zásah státu do pozemkového vlastnictví za účelem nové jeho úpravy.“¹

Mezinárodní rozměr: po první světové válce ve 22 zemích Evropy, naše reforma patřila k nejrozsáhlejším (2. ze 13-ti zemí „na východ od Labe“)

Záboru podléhalo 29 % veškeré půdy, tedy více než 4 milióny hektarů, z toho pak přibližně 1 312 700 hektarů zemědělské půdy. Majitelům však byla propuštěna téměř polovina půdy, a to především půda lesní.

Zákon čis. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového /§§ 1-20/

Na základě usnesení Národního shromáždění nařizuje se:

§ 1. Aby byla provedena úprava pozemkového vlastnictví, zabírá se státem velký majetek pozemkový (§ 2), ležící v území Československé republiky, v to čítajíc velký majetek vázaný, a zřizuje se úřad pozemkový.

§ 2. Velkým majetkem pozemkovým jest rozuměti soubory nemovitostí s právy, která jsou spojena s jejich držením, jestliže výměra náležející v území Československé republiky vlastnický jediné osobě nebo týmž spoluvlastníkům je větší než 150 ha půdy zemědělské (rolí, luk, zahrad, vinic, chmelnic), nebo 250 ha půdy vůbec. Manželé nerozvedení považují se za osobu jedinou.

§ 5. Zábořem uvedeným v § 1 nabývá Československá republika práva, zabraný majetek přejímati a přidělovati (§§ 10 a 11).

§ 7. Zcizení, pronájem zabraného majetku, jeho zavazení a dělení vyžaduje úředního souhlasu (§ 15) a nemá bez něho proti státu právních následků. ...

§ 9. O náhradě za převzatý majetek bude rozhodnuto zvláštním zákonem. Zvláštním zákonem provede se zásada, že bez náhrady bude převzat majetek příslušníků nepřátelských států, příslušníků bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské, majetek nadací spočívajících na právech ze šlechtictví zrušeného zákonem ze dne 10. prosince 1918, čis. 61 Sb. z. a n.; majetek, jehož užívání zakládá se na výkonu funkcí, úřadů a důstojenství cizozemských, nebo který s takovou funkcí, úřadem nebo důstojenstvím jest spojen; majetek bezprávně nabytý; majetek osob, které se hrubě provinily proti československému národu ve světové válce; konečně majetek, který podle ustanovení zákonů finančních připadne státu jako splátka na dávku z majetku.

Při převzetí zabraného majetku jest postupovati tak, aby osoby, pro které na zabraném majetku vážnou práva, jakož i osoby, které mají proti dosavadnímu vlastníku právo z poměru služebního, zaopatřovacího a pachtovního, nebyly zkráceny.

Zákon čis. 354/1921 Sb., o převzetí statků a majetku, připadlých podle mírových smluv čsl. státu /§§ 1-11/

§ 3. Statky a majetkem bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské rozumějí se zejména statky a majetek:

1. posledního panovníka Karla a jeho manželky Zity;
2. jiných osob bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské, zejména též bývalého následníka trůnu Františka Ferdinanda Este a jeho potomků;
3. c. a k. rodinného fondu;
4. statky a majetek stížené svěřenským svazkem korunního svěřenství císaře a krále Františka Josefa I. pro arciknížecí rod Habsbursko-Lotrinský.

Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

§ 1. (1) S okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví:

- a) všech osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost,
- b) zrádců a nepřátel republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, projevivších toto nepřátelství zejména za krize a války v letech 1938 až 1945,
- c) akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

(2) Osobám německé a maďarské národnosti, které se aktivně zúčastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, se zemědělský majetek podle odstavce 1 nekonfiskuje.

Ústavní dekret č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské (§ 2 odst. 1) a **dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy** (§ 1 odst. 1 č. 2) shodně povolovaly výjimku pro osoby, které „zůstaly věrný Československé republice a nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem“.

¹ Kol. aut. Heslo „Pozemková reforma“. In HÁCHA, E., HOETZEL, J., LAŠTOVKA, K., WEYR, F. (edd.). *Slovník veřejného práva československého*. Sv. III. P-Ř. Brno: Polygraphia, 1934, s. 332-405, cit. s. 332.